

PAPER DETAILS

TITLE: Avrupa ve Amerika

AUTHORS: Ömer Lütfi BARKAN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/8796>

ETÜDLER

AVRUPA VE AMERİKA [*]

Yazan :
ANDRÉ SIEGFRIED

Tercüme eden :
ÖMER LÜTFİ BARKAN

Enstitü azasından ve Collège de France
Profesörlerinden

Biz bugün koyu bir nasyonalizm devri içinde yaşamaktayız. Bununla beraber, yine unutmamak lâzımgelir ki, zamanımızı işgal eden büyük problemler, gün geçtikçe kendilerini daha fazla kıt'alar arasındaki münasebetlere ait meseleler şeklinde vaz ve arz etmektedirler. Şüphesiz, bugün hâlâ sadece Fransayı, Almanya veya İngiltereyi alâkadar eden meseleler mevcuttur. Fakat, onların yanında gitgide daha büyük bir ehemmiyet kazanmakta olan asıl büyük davalar, kıt'a olarak Avrupaya veya Amerikaya ait bulunan meselelerdir. Bu vaziyette, Avrupa ve Amerikayı, bizim burada yapmak istediğimiz gibi, birer kıt'a olarak ele alarak aralarındaki müşâbehet veya tezatları meydana çıkarmağa çalışmak caizdir.

Bu hususta bana, fakat Avrupa diye ayrı ve bütün bir kıt'a var mıdır? diye itiraz edeceksiniz. İtiraf ederim ki, bu suali benim de bazan kendi kendime sorduğum olur. Fakat, daima Avrupada bulunduğum zamanlarda. Halbuki uzaktan bakılınca, her şeye rağmen, kendisine mahsus şahsiyeti ve medeniyeti ile Avrupa bize bir bütün olarak gözükmemektedir. Nitekim, insan yeni dünya karşısında da aynı intibai almaktadır. Şu halde, her ikisi de aynı garp medeniyeti ailesine mensup bulunan ve aynı beyaz ırk tarafından iskân edilmiş olan bu iki ayrı kıt'ayı birer bütün olarak yekdiğerile mukayese edelim:

I. — Avrupa ve Avrupa medeniyeti

Fikrîmizce Avrupa medeniyeti, bilgiye, insana ve sınaî istih-sale ait olmak üzere üç büyük ve ayrı telekkinin mahsulüdür:

[*] Prof. André Siegfried'in 22/III/940 tarihinde İstanbul Üniversite-

Biz bugün taşıdığımız bilgi telekkimizi, ilk defa olarak ilmi ve zihni beşeri, müşahade ve muhakeme etmek ve tanımak mevzuubahs olduğu zaman, her türlü dinî ve sihrî alâkalardan tecrit etmeğe muvaffak olmuş bulunan Yunanlılardan almış bulunuyoruz. Filhakika, ilim Yunanlılar tarafından âdeta lâıyıklaştırılmış olduğu gibi; beşer zekâsının mantikî şekilde istimali esasına dayanan ilmî usul de, Yunanlılar zamandanberi beşerî terakkinin başında bulunan milletlere yine Yunanlılar tarafından intikal ettirilmiş bulunmaktadır. Bugün, eski Yunanlılar gibi düşünülen her yerde insan kendisini Garp'ta hisseder ve bu nurlu ve hür kültürün hakikî ocağı Avrupada bulunmaktadı. İnsanı düşünen bir varlık olmak haysiyetile hürmete lâıyık bir ferî telekki edişimize gelince, bu telekkiyi de biz eski Yunandan almış bulunuyoruz. Bununla beraber, Hristiyanlık bu fikre her insanda haysiyet itibarile müsavi sayılan bir ruhanî ferdiyet mefhumunu ilâve ettiği gibi, XVIII inci asır da, bu mefhumu siyasî sahaya intikal ettirerek vatandaşa ait fikirlerimizi değıştirdi: 1789 inkılâbı, dünyaya yeni bir insan fikri getirdi. Vaktile İranlıların istilâsına mukavemet etmeğe çalışan eski Yunanlılar, kendilerini hürriyete sahip insanlar saymakla gurur duymakta idiler. Bugünkü hakikî Avrupa da buna benzer bir lisan kullanıyor.

Nihayet, bugünkü Avrupa medeniyetini vücade getiren esas telekkiler arasında bir de hüsûsî bir sınaî istihsal telekkisi mevcuttur ki bu telekki ilk defa olarak Avrupa tarafından ortaya konulmuştur. Şüphe yok, dünya yüzünde insanlar mevcut olduğu gündenberi icat fikri de mevcut bulunmaktadır. Bu itibarla icat fikri hiç bir zaman Avrupa kıt'asına has bir şey gibi telekki edilemez. Neolitik devirlerdenberi o harikalı icatlarile temayüz eden artizan her yerde mevcut bulunmuştur ve bu bakımdan Avrupalı müstahsillerle aralarında esaslı bir fark mevcut değildir. Fakat, XVIII inci asırda Garbî Avrupa, makine istimali suretile, binlerce senedenberi mevcut olan sınaî imal usullerini büsbütün yenileştirmiş gözüküyor. Bu suretle buhar makinelerinin istimali, insanlık tarihindeki bronz devri, demir devri gibi bir devir, yeni bir çağ açıyor ve paleolitik devirden neolitik devre geçiş kabilinden büyük bir inkılâp vücade geliyor. İşte, beşeriyete bu sahada yeni yollar açan kıt'a, Avrupa kıt'asıdır. Fakat o, bu suretle insanıyeti öyle bir terakki kaygusu ve dinamizm içine atmış bulunmaktadır ki, bu vaziyetin, netice itibarile, hayırlı bir iş olup olmadığını tayin etmek bile bugün bizim için imkânsız bir iştir. M. Paul Valery, bu meseleden bahsederken, onun neticesini keşfede-

İşte bu üç sahaya ait mevzuubahs telekkilerin bir araya gelmesidir ki, bize Avrupa medeniyetinin haiz bulunduğu hususiyetlerin nelerden ibaret olduğunu gösterebilir. Filhakika, bu tarzda girişgin ve yaratıcı bir zihniyetle; tenkit eden, ölçen, tartan, münakaşa eden ve netice itibarile inkâra kadar varan diğer bir zihniyetin garip ve esas itibarile tezatlı bir birleşmesidir ki Avrupalı zihniyetini vücade getirmektedir. Bu zihniyetin içinde, bir taraftan insana ve insanın kaza ve kadere uymaktan imtinâ ederek kendi mukadderatını kendisinin yapabileceğine ve yapması lâzımgeldiğine ait muazzam bir itimat mevcuttur.

«Kendi kendine yardım et, Allah ta sana yardım eder» darbı meseli tipik bir Avrupa darbı meselidir. Şüphe yok ki bu söz işin içinden Allahların yardımı olmadan ve hattâ icabedince onlara rağmen; yani, esas itibarile yalnız kendi nefsine itimat ederek, çıkmak imkânına inanmanın bir ifadesidir. Bu suretle, Avrupalının takındığı vaziyetlere has olan ve yalnız Avrupa kıt'asma mahsus bulunan ikinci bir hususiyeti görmüş oluyoruz ki o da ferdiyetçi, inkâr ve münakaşa edici ve an'aneye karşı isyankâr bir zihniyete sahip olmaktır. Bazan kendi kendime Avrupa zihniyetinin hakikî patronunun, insanlara vermek için ilâhlardan ateşi çalan ve bu suretle Zeus'e karşı modern endüstriyi ve tabiat karşısında insanın istiklâlini temin eden o efsanevî Prométhée olmasının münasip olup olmayacağını sorarım. Filhakika, bu yüzden isyankâr bir vaziyet almış olan Prométhée, Zeus tarafından cezalandırılmıştır. Efsaneye nazaran Kafkas dağları üzerinde bir Akbaba onun ciğerlerini parçaladığı için o, bu suretle insana inanmış olmanın cezasını çekmektedir.

Avrupa medeniyeti, bir takım hususî coğrafya şartları içinde teşekkül ve inkişaf etti. Filhakika, bu medeniyet, beyaz ırk denilen bir ırkın, bünyesi itibarile insan ölçüsünde teşekkül etmiş olmak hususiyetini haiz bulunan bir kıt'a üzerinde meydana getirdiği bir eserdir. Uzun asırlar Avrupa ile beyaz ırk tâbirleri aynı mânayı ifade etmekte idiler. Çünkü, beyaz ırkın hemen hepsi Avrupa kıt'asında bulunmakta idi ve henüz Atlas denizi ötesindeki memleketlerde beyaz ırktan kimse yoktu. Diğer taraftan, Avrupayı insan ölçüsünde bir kıta olarak tavsif etmiştik. Fikrimizce bu nokta üzerinde ısrar etmek lâzımdır. Filhakika, tabiat Avrupa kıt'asının hiç bir tarafında, diğer kıt'alarda olduğu gibi, insan için ezici ve nisbetsiz bir şekil almamıştır. Bu sebeple, insan orada tabiatı kendisine uydurabilmekte veya onu fethetmek suretile kendisini tabiata intibak ettirebilmek-

«Protogoras'ın insan esyanın

ölçüsüdür sözü, esas itibarile Akdeniz medeniyetine ait karakteristik bir sözdür.» ki biz onu, pek haklı olarak, Avrupa için de söyleyebiliriz. Zira, Avrupalı her tarafında tabiata tahakküm edilmiş, tabiat insana alıştırılmış, temdin edilmiş ve daha doğrusu insanileştirilmiştir. Bu sebeple insan orada gerek tabiat kanunlarının zaruretlerini ve gerekse zamanın ritmini ve icaplarını hesaba katmayı öğrenbilmiştir. Bu yüzden orada öyle hususî bir nisbet fikri doğmuştur ki, bu fikrin mevcut bulunmadığı her yerde kendimizi Avrupa kıt'ası haricinde addedebiliriz. Avrupa medeniyetinin ilk meydana geldiği yer Akdenizdir, Avrupalı orta ve garp kısımları da bu medeniyete merkez teşkil etmiştir. Fakat bilhassa Akdeniz kıyılarındadır ki medeniyetimizin istinat ettiği büyük fikirler doğmuştur. Bu sebeple, M. Paul Valéry bir Akdenizli adam sıfatile şöyle yazmıştır: «Şahsı beşerin hürmet mevkîine geçmesi, insanın en tam ve mükemmel bir şekilde inkişaf ettirilmesine ait bir idealin teammümü, ilk defa olarak bizim Akdeniz kıyılarında tecrübe edilmiş ve bir hakikat haline sokulabilmiştir. Eşyanın ölçüsü olarak siteli vatandaş ve siyasî bir varlık; hukuk kaidelerinin tarif ettiği bir hukukî mevzu olarak insan ve Allah huzurunda birbirine müsavi ve edebiyat bakımından nazarı itibara alınan insan mefhumları gibi, doğrulukları neticelerin büyüklüğünü burada hatırlatmağa lüzum olmayan yenilikler, hep bu Akdeniz kıyılarında meydana çıkmışlardır. Ve ister tabiat kanunları ve ister medenî kanunlar mevzuubahs olsun, kanun fikri ilk defa Akdenizli mütefekkirler tarafından sarahatle vazedilmiştir.»

Avrupalının haiz bulunduğu bu nisbet şuuru aynı zamanda zaman meselelerine de şâmilidir. Filhakika, Avrupa kıt'ası mazinin hatırasının hakikî bir şekilde hesaba katıldığı yegâne kıt'adır. Bizim medeniyetimiz, her şeyden evvel, bizi boğmayacak ve esarete mahkûm etmiyecek vaziyette olan ve bize istinatgâh vazifesini gören bir an'ane üzerine kurulmuştur. Comt'un «İnsaniyet yaşamakta olanlardan ziyade ölümlerden teşekkül eder» sözü, bizim sosyal muhiti-mize tamamilen uygun düşmektedir. Bugün bir Fransız, bilhassa Akdeniz kıyılarında oturduğu takdirde, arkasında aşağı yukarı iki bin senelik bir mazi bulunmaktadır. Ve bu tarihi o iyi bilmektedir. O, ister etrafına bakınsın, ister üzerinde dolaştığı toprağı eşelesin, her yerde birbirini takip eden ve üstüste yığılmış bulunan eski medeniyetlerin izlerini bulabilmektedir. Bu iki bin senelik tarihi içinde Fransa, eski yazıtları silinip müteaddit defalar tekrar tekrar kullanılan, fakat üzerindeki eski silik metinlerin izlerini daima bulmak

ki, izleri tamamen yaşıyan bu zengin maziden biz, zannettiğimizden çok daha fazla istifade etmekteyiz.

Bize, Asyanın arkasında daha zengin bir tarih yok mu? denilecek. Fakat, itiraf etmek lâzımgelir ki bu mazi Asyada hesaba katılamıyacak kadar çok fazla zengindir. Asya bu hususta da insana nazaran nisbetsiz ve ezicidir. Bu sebeple kendisini asırların selleri arasında kaybolmuş hisseden şarklı, ölçüsü olmayan böyle bir mazi ile ekseriya alâkasını kesmiş gözükmetedir. Amerikalıya gelince, bu bakımdan onun arkasında uzun bir mazi yoktur.

Söylediklerimize nazaran, Avrupanın ne pek genç ne de pek ihtiyar olmaması lâzımgelir. Filhakika, kıt'aların da bir yaşı olduğu söylenebilir. Ekonomik bakımdan kıt'alar, eğer henüz işletilmemiş tabii servet membaları o membaları işliyecek vaziyette olan sermaye ve insana nisbeten fazla ise, genç addedilirler. Bu imkânlar azaldığı nisbette ise, olgunluk çağıma veya ihtiyarlığa yaklaşmış bulunurlar. Bu şartlar dahilinde Avrupanın yaşını tayin etmek meselesine gelince; kadınların yaşını tayin meselesinde olduğu gibi, burada da hakikî yaşı bulmak hususunda ısrar etmek biraz hoş kaçmıyacaktır. Bununla beraber diyebiliriz ki, Avrupanın tabii servet kaynakları şimdiye kadar geniş mikyaslarda kullanılmış olduğu gibi, nüfusu da bu kıt'anın toprak mahsulleriyle beslenemeyecek bir kesafete erişmiştir. Aynı şekilde Avrupanın elinde bulunan sınaî istihsal vasıtaları da hariçte bulmak mümkün olan pazarlara nazaran fazladır. Bu vaziyette bulunan bir kıt'a ya genç demek imkânı olamayacağı meydandadır. Fakat ihtiyar da denilebilir mi? Şüphesiz hayır. Belki de olgunluk çağı demek münasip olacak. Bununla beraber şunu da ilâve edelim ki; memleketler, Dr. Faust gibi, hattâ Şeytanın yardımına müracaat dahi lâzımgelmeden, gençleşebilirler ...Bu sahada değişmek bilmez bir mukadderatın zaruretleri mevcut değildir.

Bu vaziyetin Avrupadaki politik ve sosyal neticeleri göze çarpacak bir haldedir. Filhakika, eskimiş olmanın, rekabetin ve nüfus kesafetinin neticesi olarak; bugün Avrupada istihsâl etmek güçleşmiştir. Böyle bir vaziyet karşısında kalan bugünkü Avrupalı, bu sebeple yeni istihsal sahaları aramaktan ziyade, daha evvel istihsal edilmiş bulunan servetleri paylaşmağa mütemayıl bulunmaktadır. Paylaşmanın ise, istihsal etmekten daha az kudret sarfını icabettireceği meydandadır. Yine aynı suretle, kıt'anın son devirlerdeki akıbetlerine hâkim olmuş gözüken iki temayül bu vaziyetin tabii bir neticesi olarak meydana çıkmaktadır. Filhakika Avrupa kıt'asında bir taraftan, istihsal etmekten ziyade mevcut servetin paylaşılması için

mücadele etmek temayülü zamanımıza hâkim olan ihtilâlcî hareketlerin membanı teşkil ederken; diğer taraftan, pek fazlalaşmış bulunan nüfusa nazaran gittikçe darlaşan araziye paylaşmak için mücadelelere girişmek temayülü de, Avrupa tarihine hâkim bir vakıa halinde kendisini gün geçtikçe daha fazla hissettirmektedir. Avrupada mevcut fütuhât, kolonizasyon ve emperyalizm ruhunun sebebini burada aramak lâzımgelir. Belki de mübalâğalı fakat her halde kuvvetli bir yazısında M. Paul Morand, bir Avrupalının bu vaziyet karşısında duyduğu ızdırabı şu şekilde ifade etmektedir: «Bütün ihtiyar memleketler gibi, hodbin, haris, demokratik ve dağınık Avrupa yarım adası, dünya hâkimiyetinin Afrika, Çin Asyası ve Şimalî Amerika gibi kitle halindeki kıt'alara ait olduğu bir devirde, harîçten bakılınca dikkate şayan ve küçücük bir manzara arz ediyor. İsyan ruhu ve para zevkile harap bir hale gelmiş olan Avrupa, çok çirkinleşmiştir. Fakat, o bizim annemizdir.»

Bu suretle rekabet, mücadele ve emniyetsizlik hali Avrupa kıt'ası için âdeta mukadder bir nizam teşkil ediyor. Bununla beraber unutmamak ta lâzımgelir ki onun betbahthğmm ve sefaletinin sebebini teşkil eden bu hal, aynı zamanda onun büyüklüğünün de sebebidir.

II. — Amerika ve Amerikan medeniyeti

Yalnız Birleşik Amerika devletlerinde değil, fakat bütün Amerika kıt'asında, göze çarpan bir cihet var ise o da, bu memleketlerde tabiatın sonsuz enginliğidir. Birleşik Amerika devletleri 8 milyon kilometre murabbai bir saha işgal ederler. Bu devletler içinde yalnız birisi, Texas cümhuriyeti, 689.000 kilometre murabbai tutan yüz ölçüsile Fransadan daha büyüktür. 410.000 kilometre murabbai olan Kaliforniya da İsveç kadardır. Nevyork ile San Fransisko arasında 5.000 kilometre olduğu gibi, Kanada hududundan Meksika körfezine olan mesafe de 2.000 kilometredir. Bu genişlikler, büyük dağ ve ovaları ve Niyagarasile Amerikayı, Avrupadan ziyade Asya ve Afrikaya benzetmektedir. Bu bakımdan Amerikanın yalnız büyük bir kıt'a olduğunu söylemek bile kâfi değildir. Orada tabiatın Avrupadakinden büsbütün ayrı bir plânda meydana gelmiş olduğunu da tasrih etmek icabeder. Filhakika, dünyayı yaratan oraları âdeta büsbütün ayrı âletlerle kesmiş biçmiş ve başka türlü malzeme ile işlemiştir. Bu bakımdan en büyük tezat, Amerikanın kitle halindeki vaziyeti ile Avrupanın girintili çıkıntılı hâli adasında görülmektedir. Bir Amerika haritası tetkik edilecek olursa, orada varım adaların

ve karaların içine girmiş derin körfezlerin yerine, basit hatlarla geniş omuzlara veya sağlam bir dolaba benzeyen kitle halinde tek bir kara parçası göze çarpacaktır. İnce uzun parmaklı bir el şeklinde Atlas denizine uzanmış olan Avrupa kıt'asında ise, denizler karaların içine sokulmuş olduğu için manzara büsbütün farklıdır...

Bu vaziyetin neticesi olarak, Protagoras'ın «insan eşyanın ölçüsüdür» sözünün Amerikada bütün mânasını kaybedeceği tabiidir. Amerikada tabiat henüz mağlup edilmiş değildir. Onunla mücadele halinde olan insanlar, Amerikada tabiatı yendik zannettikleri zaman bile, netice itibarıyla tabiata tamamen intibak etmiş değillerdir. Bu mücadele neticesinde, insanın kendisine ancak bir müddet için verebildiği şekilleri takınmağa mecbur olan tabiat, henüz tamamen teslim olmamıştır. Ve kendisine bu şekli veren insan kudretinin dinlenmek lüzumunu hissedeceği ilk ihmal anında üzerinde kazanılan bu hâkimiyeti tekrar geri almağa hazır bir halde bulunuyor. Bu sebeple, Amerikada insanla tabiat arasındaki münasebetler Avrupalının tecrübelerine uymayan bir şekilde devam etmektedir, denilebilir. Cenup Amerikasının bâkir ormanları ve And'larla mücadelede insanın sarfetmek mecburiyetinde kalacağı gayretin büyüklüğü karşısında ümitsizliğe düşmemek imkânsızdır. Amerika Birleşik devletlerinde kolon'un gayretleri muvaffakiyetle neticelenmiş gözükmemektedir. Fakat, dikkat edilecek olursa, belki de Amerikalının tabiatı pek çabuk fethetmiş olmasının bir neticesi olarak, onu pek iyi tanımadığı meydana çıkar. Filhakika, orada ne toprağa ne de zamana intibak diyebileceğimiz hâdise henüz tamamiyle vukubulmamıştır. Amerikan cemiyetinin garptaki mânasile köylü sınıflarını ihtiva etmediği ve toprak işçiliğinin köylü yerine büsbütün ayrı tipte bir takım ziraî müteşebbislerin elinde bulunduğu malûm bir hakikattir. Halbuki, hakikî köylü ile Amerikadaki ziraatçılar arasında çok büyük farklar mevcuttur. Amerikada zaman bile, insanların zihninde sun'î bir mefhum halinde kalmıştır. O kadar ki, Amerikalılar zamanın ritmini değiştirebileceklerine inanıyorlar. Orada, Avrupadaki mânasile, mazi hissi mevcut değil. Çok dar ve azamî beş asırlık bir zaman içinde mahsur kalmış bulunuyor. Amerikanın bazı yerlerinde tarihî hatıraların ancak yarım asırlık bir zamanı geçmeyen bir mazileri bulunabiliyor. Meşhur İngiliz gazetecisi Wickham Steed bana naklettiği bir müşahedeye göre, kendilerine en eski tarihî hatıralarının neden ibaret olduğu sorulan iki Amerikalı, bir müddet aralarında münakaşa ettikten sonra, 1890 tarihli bir gümrük kanunu olan, Mc. Kinkaid tarifelerini zikretmişlerdir. İşte kendisini gerek coğrafya ve ge-

rekse tarihin zaruretlerinden kurtarmış zanneden bir medeniyet ki, teknik sahada her şeyi yapmağa kadir gözüken insan iradesinin kuvvetine inanmakta ısrar ediyor. Acaba haklı olan o mudur?

Bu kıt'alar üzerinde ekonomik yaşın gençlik çağı olduğu muhakkak, çünkü bütün alâmetler bize bunu gösteriyor. Kilometre murabbama isabet eden nüfusun bütün Şimalî Amerika için 7, yalnız Birleşik devletlerde ise, 16 dan ibaret oluşu, bize bu kıt'ada nüfus kesafetinin çok az olduğunu gösteriyor. Orada bugüne kadar işletilenlerden çok daha fazla tabii servet membaları bulunduğu da aşikâr. Arada olan bu farklar, Amerikada bugün hâlâ yeni işler için açık sahalar ve imkânlar mevcut bulunmasını mümkün kılıyor. Birleşik Amerika devletlerinde kullanıldığı şekilde, ferdî teşebbüse arzedilmiş bulunan serbest saha mânasına «hudut» bundan otuz sene evveline kadar Amerika için hakikaten bir realite idi. Hattâ bugün bile, sembolik mânada mevzuubahs olan bu garp penceresinin tamamen kapanmış olduğunu kimse söyleyemez. Bu vaziyetin tabii neticesi, böyle bir memlekette herkesin ferdî muvaffakiyetin mevcut kadrolar içinde de mümkün olduğuna inanabilmesidir. Filhakika, Amerikada bugün hakikî vaziyet böyle olmasa bile, hiç olmazsa, bunun böyle olduğuna inanmağa devam edilmekte olduğu bir hakikattır. Eğer bu inanış bugün hâlâ devam etmiyorsa, Amerikalının bu inanıştan vazgeçmesi, her halde çok yeni bir iş olsa gerektir. Diğer taraftan izahtan müstağnidir ki, Amerikada ferdin kendisine her hangi bir sahada bir iş yaratmak hususunda her zaman muvaffak olabileceğine dair mevcut olan kanaat, içtimai mesele karşısındaki muhafazakârlığın membanı teşkil eder. Filhakika, bugünkü Roosevelt Amerikasını bile, ihtilâlcı memleketler arasına sokmak mümkün değildir.

Bu sebeple, Avrupa memleketlerinde mevcut olduklarından yukarıda bahsettiğimiz reaksiyonlar Amerikada yoktur. Bilâkis orada Avrupadakinin aksi reaksiyonlar müşahede edilebilir. Yeni dünyada, hudutsuz denilebilecek şekilde büyük bir toprak bolluğu mevcuttur. Bu sebeple bir defa kendi millî hudutları teşekkül ettikten sonra Birleşik Amerika cümhuriyetlerinin yeni ülkeler fethetmek ihtiyacını hissetmiyeceği aşikârdır. Çünkü bu iş ve dolayısıyla koloni fütuhatı onları alâkadar etmemektedir. Amerika gibi, milyonlarca kilometre murabbai genişliğinde olan bir memleket, fütuhatla elde edilmesi muhtemel olan yeni toprakları ne yapsın? Amerikalılar ekseriya 5.000 kilometre uzunluğunda olduğu halde hiç bir istihkâm, top ve asker kullanılmadan muhafaza edilmekte olan Kanada - A-

merika hududunu biz Avrupalılara bir misal vermiş olmak için gurur duyarak göstermektedirler. Şüphesiz biz Amerikadaki bu vaziyeti hayranlıkla temâşa etmekteyiz. Fakat biliyoruz ki, bu hususta Amerikalılara ait olan şeref hissesi pek cüz'idir. Çünkü Amerikada olduğu kadar servetin bol bulunduğu her hangi bir memlekette de beyhude mücadelelere girişmek lüzumu hissedilmeyeceği tabiidir.

Dahilî politika sahasında da vaziyet aynıdır. Yahut, hiç olmazsa bugüne kadar, aynı idi. Böyle genç bir memlekette yeniden istihsal etmek, vaktile istihsal edilmiş olan serveti paylaşmaktan daha kolay olduğu için, bu suretle kendi istikballerini muvaffakiyetle ve kendi başlarına temin edebileceklerinden emin olan fertlerin mevcut içtimaî nizamı kolaylıkla kabul edebilecekleri aşîkârdır. Asgarî cehd sarfetmek temayülü orada insanları ihtilâl değil, istihsale sevk-etmektedir. Filhakika, Amerikada servet kazanmak bir ihtilâl hazırlamaktan daha kolaydır. Bu sebeptendir ki orada, ihtilâlciler yoktur ve memleketin siyasî an'anesi, demagojik olduğu zaman dahi, ferdiyetçi ve daha doğrusu muhafazakârdır. Bu vaziyetin bu şekilde devam edip edemeyeceği sorulabilir ve bazı alâmetlerin aksini göstermekte olduğu da doğrudur. Bununla beraber unutmamak lâzımgelir ki, psikolojik bir hal ekseriya kendisinin doğmasına sebep olan şartların ortadan kaybolmasından sonra da devam eder. Şu halde buraya kadar söylediklerimizden çıkarabileceğimiz netice şudur: Bir kıt'a olan Amerika, bizim için her şeyden ziyade bir devir, bir çağ temsil etmektedir.

III. — Kim kazanacak ?

XIX. uncu asırda Avrupa, bütün dünya yüzünün lideri ve endüstri bakımından çağlandırıcısı vaziyetinde idi. Acaba, Amerika dünyayı idare edici olmak rolünde Avrupanın yerine geçebilecek midir? Esasen bu mesele bizzat Garp medeniyetinin akibeti meselesidir ve şu şekilde vazedilebilir: Bu medeniyet Avrupa kıt'asına istinat etmekte devam edecek midir, yoksa Amerikaya mı hicret edecektir? Bu meseleyi Avrupayı bir kültür birliği halinde düşünerek vazedelim. Filhakika, harple neticelenen büyük ihtilâfları olmakla beraber, biz Avrupayı daima kendi an'anelerine sadık bir bütün şeklinde tasavvur etmekten vaz geçmiyoruz.

Avrupa ile Amerika arasındaki sınaî rekabetin şartları zannedildiğinden daha sade ve daha basittir. Amerika (burada bilhassa Simalî Amerika Birlesik devletlerini kastediyoruz) modern istihsa-

lin hususiyetlerini teşkil eden makine ile, seri ve yığın halinde istih-sal mevzuubahs olan her sahada muvaffak olmaktadır. Makine, seri ve yığından ibaret olan bu üç unsur, bol iptidaî madde ihtiva etmek itibarile tabiatın daha genç bulunduğu Amerikada tam randımanlarını vermektedirler. Diğer taraftan ilâve edelim ki, Amerikada daha basit ve daha geniş olan coğrafî kadro, seri halinde istihsale daha müsait bulunmaktadır. Çünkü, orada hakikî bir serbest mübadelelin filî bir şekilde hükümrân olduğu geniş bir saha mevcuttur ki, bu saha için ne iç gümrükler ne de ekonomik hudutlar mevzuubahs değildir. Nihayet şunu da ilâve edelim ki, temsil yolile yeknasak bir tip haline sokulmuş bulunan Amerikalı müşteri, ekonomik bakımdan da ihtiyaçları birbirine benzer bir halde bulunduğu için, müstahsilin kendisine arzedeceği sitandardize malları müşkülât göstermeden ve mütavaatkâr bir şekilde kabul eder. Sinaî istihsalin modern şekilleri için çok müsait bulunan bu şartlar, tamamen Amerikaya mahsus olmakla beraber, unutmamak lâzımgelir ki, yeni dünyaya gelip yerleşmiş olan ve orada gençliğin verdiği bir nikbinlik ve itimat havası içinde, müşkülâta uğramadan demokrasi ve hürriyete ait yepyeni bir imanla çalışmakta olan kudret bizzat Avrupanın jenisidir. Ve aslında Avrupalı olan bu jeni ile, Amerikada büyüklüğünü kabul etmemiz lâzımgelen mühim işler yapılmıştır.

Diğer taraftan yine unutmamak lâzımdır ki, Avrupa her sahada mağlup edilmiş değildir. Malûm olduğu üzere, her hangi bir sebeple makine tamamen kullanılmadığı zaman el emeğine müracaat etmek lâzım gelmektedir. Halbuki Amerikada amele yevmiyesi çok pahalı olduğu için, bu gibi hallerde maliyet fiyatları yükselmektedir. Aynı suretle, keyfiyet bakımından temayüz etmesi lâzımgelen bazı istihsal tipleri mevzuubahs olup, makine yerine yalnız insan elinin değil aynı zamanda kafasının da müdahalesini icap ettirdiği zaman, seri halindeki istihsale ait mevzuubahs şartlar ortadan kalkmış bulunmaktadır. Bu vaziyette imal edilen eşyanın birbirine benzemesi lâzımgeldiği gibi, imal eden amelenin kendiliğinden bir şey katmış bulunması da eşyanın kıymetini arttırmaktadır. İşte Avrupanın daha iyi ve ucuz bir şekilde imal edebildiği bu gibi vaziyetlerde, Amerika gayrı müsait şartlar altında bulunmakta ve hattâ müsabaka harici kalmaktadır.

Bu vaziyette, rakibi gençliğin bahsettiği bütün üstünlükleri haiz olduğu bir sırada bile, eski dünyaya bu nevi bir faikiyet imkânı bırakan şartlar acaba nelerdir? Avrupa şu iki avantajlı vaziyetten istifade etmektedir: O, daha fazla ferdiyete sahiptir ve daha kanaat-

kârdır. Filhakika, Avrupa bütün noksanlarına rağmen, seri bakımdan belki de başlı başına bir mahzur teşkil eden ferdiyeti muhafaza etmektedir. Amerikalı gayrı kabili münakaşa bir şekilde icat dehasını haiz bir ferdiyete sahip bulunmaktadır. Fakat Avrupalı, Amerikalının pek nâdir olduğu şekilde, bir yaratıcıdır. Mûcid ile yaratıcı arasında ise, ince bir mâna farkı vardır. Eski dünya adamında mevcut olan bu yaratıcı zihniyet, kuvvetini, şüphe yok, uzun bir an'aneden almaktadır. Bu halin biraz da Avrupa kıt'asında mevcut inkısamların doğurduğu rekabetin bir neticesi olması lâzımgelir. Kanaatkârlığımız meselesine gelince; o bize hiç şüphesiz, yeni memleketlerin bizimle aynı derecede haiz olmadıkları bir dayanıklılık vermektedir. Avrupada hükümrân olduğundan bahsettiğimiz o müthiş rekabet kanunu dolayısıyla, deniz aşırı memleketlere nazaran, Avrupada muvaffak olmak ihtimali daha azdır. Ve bu müşkülât Avrupalıyı daimî bir teyekkuz hali içinde bırakmaktadır. Filhakika, Avrupada muvaffak olmak için, Amerikalıdakinden çok daha başka türlü becerikli ve kurnaz olmak lâzımgelir. Müşkülâtla çarpışa çarpışa keskinleşmiş bir hale gelmiyen Avrupalı rekabet sahasında mevcudiyetini devam ettiremez. Fakat, onun bu şekilde muvaffakiyetlerle olduğu kadar felâketlerle de beslenmiş bulunan vasıfları, acaba Amerikada hükümrân olan gençlik, nikbinlik ve terakki zevki gibi evsaf ile aynı kıymette addedilebilir mi? Orasını bilmiyorum. Burada yalnız şu kadarını hatırlatabilirim ki, Avrupalının hâkim olduğu saha daha ziyade keyfiyet ve ihtisas meseleleri mevzuubahs olan yerler ile müşkül ve orijinal olan işlerdedir.

Avrupanın Amerikaya ne sattığı normal zamanlara ait istatistiklerden tetkik edilecek olursa, bu hususiyetler meydana çıkar. Amerikanın muvaffak olduğu sahalarda da muvaffak olabilmesi için ise, Avrupanın da gümrük hudutlarının yokluğu, mütecanis bir müşteriler kitlesinin mevcudiyeti gibi Amerikanın istifade ettiği ekonomik şartlardan istifade etmesi lâzımgelir. Bu şartların Avrupada da tahakkuk edebilmesi şüphesiz mümkündür. Fakat böyle bir netice, ancak Avrupanın siyasî bünyesinde onu artık tanınmaz bir hale sokacak olan büyük değişikliklerin yapılması pahasına tahakkuk edebilir. Bugünkü vaziyette ise, Avrupa ile Amerika arasındaki mücadeleye, parça parça ayrılmış olan bir kıt'a ile yekpare bir kitle halindeki diğer bir kıt'a arasındaki mücadeleden ibaret olmakta devam etmektedir.

Bir on sene kadar evvel, 1929 büyük buhranından önce, her-

silip süpüreceğine intizar ediyordu. Birleşik Amerika devletlerinin, Garp medeniyetinin lideri olarak bütün dünya ekonomisini idareye başlayacağı bile muhtemel görünüyordu. Fakat, bugün harbin Avrupa milletlerini birbirinin üzerine saldırttığı ve Avrupayı çok zayıf düşürdüğü bir zamanda bile böyle bir ihtimalin husule gelmesi pek az mümkündür. Bugün bile, olsa olsa, iki kıt'a arasındaki nüfuz sahalarının bir taksimi mevzuubahs olabilir.

Demek oluyor ki, Amerikanın ele geçireceği ve şüphesiz muhafaza da edebileceği faikiyet, bilhassa şu hususlarda olacaktır: Büyük mikyasta ve seri halinde imal edilen eşyanın, makinelerin ve umumiyetle XX nci asır ekipmanı diyebileceğimiz şeylerin ihracında Birleşik Amerika devletleri ötedenberi İngiltereye ait bulunan diğer bir işde yani yeni memleketlerin sınaî kuruluşunda kommanditer rolünü oynamakta birinci mevkii işgal edebilecek midir? Öyle zannedilebilir ki, Amerika imal işinin tekniğine ait taharrilerin ileri götürülmesinde, lâboratuvar mesaisinde ve zamanımız jenesinin en büyük hususiyetini teşkil eden maddî vasıtaların azamî şekilde istimali hususlarında da baş rolü oynayacaktır.

Eğer Avrupa dahilî mücadelelerle kendi kendisini tahrip etmeyecek olursa kaliteyi haiz sınaî mahsullerin ihracını ve Amerika ile birlikte makine ihracını ve bilhassa ince ve karışık makineler ihraç etme imkânlarını elinde tutabilir. Fakat Avrupanın hâlâ muhafaza ettiği imkânlar bundan ibaret te değildir. Beynelmilel iktisadî servislerin idaresi işinde Avrupa gayrı kabili mukayese bir faikiyeti haizdir. Hele bir Süveyş kanalının açılması, beynelmilel bankaların idaresi, bahrî nakliyat teşebbüsleri gibi işler düşünölsün, bu sahalarda hiç bir kıt'a Avrupayı geçememiştir. Şu halde, Avrupa harici memleketlerin Avrupadan istedikleri iş, onlara mütehassıs ve yüksek şahsiyetler temin etmektir. Netice itibarile Avrupa haric pazarlar bulunmadığı zamanlarda dahi kafalar meydana getirmeğe ve ihraç etmeğe devam etmektedir. Bu bakımdan onun şöhreti henüz sönmüş değildir. O dünya yüzünde zihnin idaresi vazifesini elinde bulundurmaktadır. Bu bakımdan kültür işlerinin akibeti onun elindedir demek hiç te mübalâğa sayılamaz. Burada Avrupa için, yaşamak husunda uyulması zarurî bir şart mevcuttur ve bizim anladığımız mânada bir Garp medeniyeti, kendisinin doğmasına sebep olan prensiplere yani ferde ve hürriyete hürmet göstermekte devam ettiği müddetçe bâki kalacaktır. Bugün Avrupada girişilmiş olan mücadelede mevzuubahs olan dava da, netice itibarile, bundan ibarettir. Şüphesiz, bir an için eski dünyanın sadece teknikle teçhiz edilmiş bulunduğu ve bu teknik

teceddüt namına ferdî tezahürlerin her türlü fantezilerinin feda edildiğini düşünelim. Bu vaziyette belki de randıman artmış olacaktır. Fakat bu takdirde garp medeniyeti dediğimiz medeniyet kendi hayat kaynağını kaybetmiş bulunacaktır.

Avrupa ve Amerika, bu kıt'aların her ikisi de Garp medeniyeti an'anelerine mensupturlar. Fakat Avrupa medeniyeti Akdenizde yani hususî bir tabiat muhiti içinde doğmuş ve onun silinmez tesiri altında kalmıştır. Bir nevi Aksây-ı Garb teşkil eden Amerika ise, Avrupanınkinden tamamen ayrı bir atmosfere mensup bulunmaktadır. O, bizim medeniyetimizin içinde teşekkül ettiği tabiata hiç benzemeyen bir tabiat dahilinde inkişaf etmektedir. İstikbalde, Amerikalıların elindeki Garp medeniyetinin Amerikadaki yeni muhitinde ne şekilde değişmiş olacağını müşahade etmek bizim için çok dikkate şayan bir hâdise teşkil edecektir. İşte Garb tâbiri, ancak o zamandır ki, bugün hâlâ muhafaza ettiği vahdetinden bir şeyler kaybetmiş olabilecektir.